

Bolygók

Jupiter (december–április)

Észlelő	Észlelés	Műszer
Berente Béla (Kocsér)	1	25 C
Csizmadia Ákos (Zalaegerszeg)	1 I	4,8 L
Csizmadia Szilárd (Zalaegerszeg)	1 I	4,8 L
Gyenizse Péter (Komló)	4 I	8 L
Iskum József (Budapest)	2 I,F	10 L
Láng Miklós (Pécs)	2 I,F	16 T
Lantos Zsolt (Budapest)	5 I,C,CM	6 L
Mizsér Csaba (Budapest)	3 I,C	7 L
Papp Sándor (Kecskemét)	3 I,C,CM	24,4 T
Ponikli Péter (Szokolya)	1	20 T
Vincze Iván (Pécs)	1 I,F	16 T

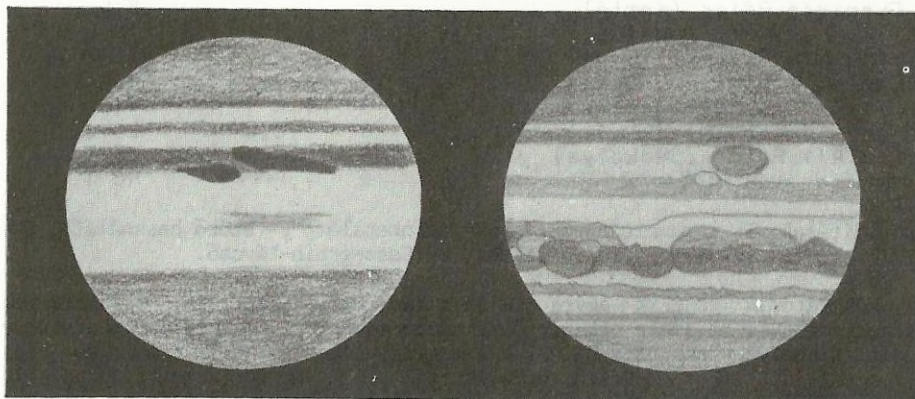
Rövidítések: I= intenzitásbecslés, C= színbecslés, F= szűrő használata, CM= CM-mérés, L= refraktor, T= reflektor, C= Cassegrain-távcső.

Fokozatosan csúszik egyre lejjebb az Ekliptikán az óriásbolygók legnagyobbika. Az immár negatív deklináció következtében kialakult alacsony delelési helyzet rányomta bélyegét a megfigyelések számára. A március végi szembenállás előtt kevesen próbálkoztak a Jupiter megfigyelésével. Decemberről és februárról 2 ill. 3, észlelés érkezett, januárról viszont egyetlen egy sem. A két úttörő jellegű hajnali észlelés Gyenizse Péter és Láng Miklós nevéhez fűződik. A szimultánnak tekinthető megfigyelések az előző láthatósághoz hasonló felszínt vázolnak: rögökkel telített NEB és NIB, diffúz, homályos, tompa fényű SEB, viszonylag határozott STB és kissé árnyalt NTeZ, mely az NPR fényes határát képezte az NIB-től északra.

Az ezt követő február 10-i, Iskum által készített rajz viszont drámai változásokról tanúskodik. Megfigyelőnk a SEB-et már darabos, fényes (8-as intenzitású) foszlányként jellemezte az egybeolvadó EZ-NIRZ még fényesebb háttére előtt. Legutóbb 1989 nyarán lehetett megfigyelni a Déli Egyenlítői Sáv eltűnését. A mostani elhomályosodást, amint a Jupiter elötűnt, a hajnali égbolton a konjunkciót követően már észlelték külföldi amatőrök (októbert írtunk ekkor). Elmondható tehát, hogy a jelenség ezúttal nem állandósult.

Februárban — már amennyire ezt három megfigyelés alapján állítani lehet — nem is tér vissza a SEB. Berente 18-án csak igen halvány, kontrasztatlan övnek látta. Március már hozott némi változást. Kis műszerekkel ugyan nem lehetett azonosítani (Csizmadia Ákos és Szilárd), de Gyenizse 8 cm-es refraktorával többször sikeresen megfigyelte mint 5-6-os intenzitású, széles sávot. Két alkalommal még a Sáv komponensét is külön lehetett választani, eltérő intenzitásuknak köszönhetően. A SEBN és SEBS volt a fényesebb, a SEBZ tehát valamivel sötétebb volt a szomszédos sávoknál.

Áprilisban ismét változékony volt a déli fősáv. Néha egészen nagy műszerekkel sem lehetett megpillantani, máskor kisebb távcsövekkel is észrevehették a megfigyelők. Nemcsak napról napra, de óráról órára is változó képet mutatott ennek következtében a bolygó. Április első napján Papp Sándor 19:30 UT-kor még diffúz, kissé árnyalt területként írja le a SEB-et és vidékét. Két és fél órával később Lantos Zsolt már az EZ-ből és StrZ-ből kiemelkedő SEB-et észlel. (Tulajdonképpen a SEB változatlan intenzitású maradt, a két zóna felfényesedése miatt vált feltűnővé a sáv.) Előfordult azonban az is, hogy az SPR és a NEB közötti térség, tehát az StrZ, SEB, EZ egybefüggő, fényes területként jelentkezett, övezetes szerkezetnek nyoma sem volt (Láng, Lantos, Vincze). Április végén is igen nehezen volt elkülöníthető a környező zónáktól a sáv kissé árnyalt, illetve fényes megjelenése miatt (Mizsér).

1993.02.12. 04:00 UT
10 L, 400x CM I= 310,3
Iskum József

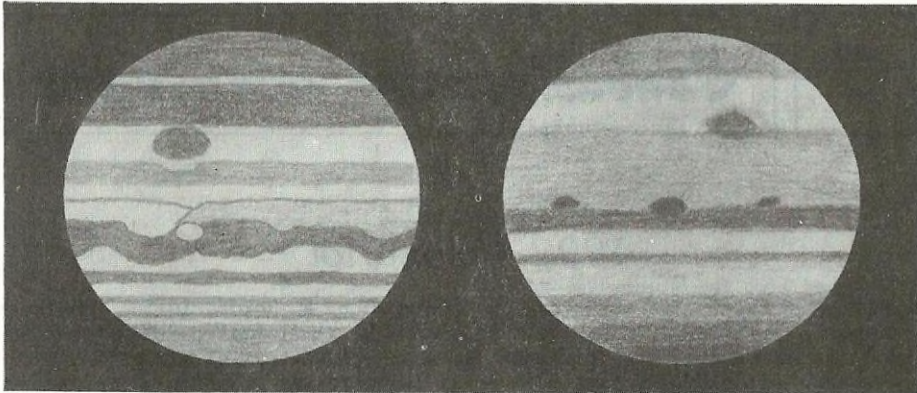
1993.04.02. 21:00-23:00 UT
6 L, 160x CM I= 102,8
Lantos Zsolt

A másik meglepetést a Nagy Vörös Folt szolgáltatta. Sötét, kirívó oválja igen kontrasztos jelenséggé tette. A kistávcsöves megfigyelők számára is igen egyértelmű volt: "A GRS barnássárga, nagyon feltűnő és élénk!" (Lantos). Nagy műszerrel szinte inkább szürkés-narancsosnak látszott (Papp). A folt nemcsak megjelenésével, hanem elhelyezkedésével is feltűnést keltett. Persze szélességi köre ugyanaz maradt, de e kör mentén igen sokat vándorolt a legutóbbi láthatósága óta. Mindössze három CM-mérés készült április folyamán, ezek azonban igen jó egyezést mutatnak. Lantos és Papp 131,8 és 134,6 fok közötti adatokat adtak meg. Eszerint a GRS jó 70 fokot "tolatott" tavaly május óta, tehát majdnem egy teljes év alatt. Ez az érték meg is felel a hátrálási sebességből számítotttnak. Sajnálatos, de egyfelelől természetes is, hogy a három megfigyelésből a havi 5 fokot alig meghaladó mozgást már nem lehetett kimutatni (legutóbb ez is kiadódott a mérésekből).

Itt kell megjegyezni, hogy a nagyobb rögök, oválok CM-átmenetét is érdemes lenne megfigyelni, mert így azok sáv- illetve zónabeli mozgását és élettartamuk alakulását is nyomon lehetne követni.

A NEB-ről ezúttal is elmondható, hogy a bolygó legsötétebb sávja 2-3-as intenzitásával. Emellett még igen aktív is. A kisebb-nagyobb kondenzációk

szinte mindig jelen vannak (Berente, Gyenizse, Iskum, Láng, Lantos, Papp, Ponikli, Vincze). Gyenizse március 12-én egy ritkán észlelhető jelenséget, nevezetesen egy NEB rögből kiinduló, meglehetősen nagy fűzért figyelt meg. Április 10-én a NEB-hez kapcsolódó fényes ovált észlelt Papp. Az Egyenlítő vidékéről még említést érdemel az EB előtűnése. Lantos 6 cm-es refraktorjával többször is megfigyelte a vékony Egyenlítői Sávot, amely minden esetben a NEB világosabb részéről indult ki.

1993.04.07. 21:30-22:00 UT
6 L, 160x CM I= 135,2
Lantos Zsolt

1993.04.17. 19:25 UT
24,4 T, 240x CM I= 185,4
Papp Sándor

Az Északi Tropikus Sáv szintén sötét, illetve homályos öv, bár előfordult — főleg április vége felé —, hogy intenzitása elérte az 5-6-os értéket. Gyakoriak benne a kondenzációk (Gyenizse, Láng, Vincze). Ponikli Péter április 18-án az Europa hold árnyékát látta végigvonulni a sávon, a holdat csak 18:45 UT-kor vette észre, amikor az már kilépett a bolygókorong elől. A legtöbb rajz az NPR-től (pontosabban az NNIB-től) elválasztva ábrázolja az NIB-t, tehát az NTeZ is jól megfigyelhető volt általában, fényes zónaként (7-9 közötti intenzitású). Maga a Pólus megjelenésében igen változatos, néha egyenletes felület, máskor — hasonlóan gyakran — megfigyelhető rétegzettség is. Az NNIB-t már egy 6 cm-es műszer is mutatja (Lantos); intenzitása az NIB-hez képest mindig eggyel nagyobb (Lantos, Papp). Ezzel a kis távcsővel szinte az összes további zóna és sáv is látszott. Megfigyelhető volt így az NNTeZ, az NNNIB és az NNNTeZ is, ami — tekintve a műszer átmérőjét — igen jó eredmény. Az Északi Pólus sávja (NPR Band) volt az egyedüli, amihez már Papp Sándor nagy Newtonja kellett. Megfigyelőnk április 17-én jegyezte fel a legészakibb sávot. Az öv mindössze egy-két tizeddel volt sötétebb az NPR-nél.

A déli pólussapkát északról határoló STB — az NIB-hez hasonlóan — szintén tartalmazott röböket néhány alkalommal (Gyenizse, Láng). Északi társához képest nehezebben bontották komponenseire a megfigyelők. Az STeZ-t Lantos egy, Gyenizse három alkalommal is észlelte, intenzitása 8-as volt (Lantos). Vékony, nagyon fényes zónaként az SSteZ is megfigyelhető volt (Lantos). Láng és Vincze az SPR elsötétedését figyelte meg december 30-án ill. április 9-én.

Ez az igen aktívnak tűnő bolygó októberben kerül együttállásba a Nappal, addig még jónéhány alkalommal megcsodálhatjuk a szó szoros értelmében színes, dinamikusan változó légkörét, szalagrajz segítségével feltérképezhetjük (ha nem is túl időtállóan) roppant felhőrendszerét. A meleg, nyári éjszakák lehetővé teszik, hogy akár több órát is távcsövünk mellett töltsük, gazdag élmény birtokába jussunk.

VINCZE IVÁN

Szabadszemes jelenségek

1992 holdsarlói

Igazán eredményes évet tudhatunk magunk mögött a holdsarló-megfigyelések számát és sikerességét tekintve. Észlelőink 25 alkalommal tudták megpillantani az alkonyati illetve pirkadati égen kísérőnket, amint a közeli Nap sugaraiiban rejtőzködött. Tavaly is sokat segített az időjárás az eredmények elérésében, nem véletlen, hogy a legvékonyabb holdsarlókat az augusztus végi emlékezetes derült időszak alatt lehetett megfigyelni. Az 1992-es rekord valóban ritkaságszámba megy: a "legöregebb" (újholdat megelőző) holdsarló-észlelést Kocsis Antal és Presits Péter készítette egy 22:48 korú vékony ívdarabról! Eredményeinek táblázatban foglaljuk össze, amelyben a Hold korát, a megpillantás dátumát és időpontját, az észlelő(k) nevét, a látott ív hosszát fokban, valamint a hamuszürke fény észlelhetőségét (+/-) tüntetjük fel.

22:48	8.27.	3:54	Kocsis, Presits	90	-
23:08	8.27.	3:34	Gyenizse, Kondorosi, Vincze	-	-
23:11	8.27.	3:31	Nagy Gábor	85	-
24:49	5.03.	18:33	Nagy Gábor	110	-
24:52	5.03.	18:36	Keszthelyi Sándor	90	-
24:56	5.03.	18:40	Mizser Attila	-	-
27:16	3.05.	16:40	Zajác Péter	-	-
27:40	2.05.	18:02	Vincze Iván, Tárnai Mihály	-	-
27:40	3.05.	17:02	Láng Miklós	90	+
27:43	3.05.	17:05	Molnár Zoltán	-	-
27:53	3.05.	17:15	Keszthelyi, Higi Anett	110	+
27:53	3.05.	17:15	Ladányi Tamás	-	-
27:59	3.05.	17:21	Nagy Gábor	140	+
30:08	9.25.	4:32	Nagy Zoltán	60	-
30:24	9.25.	4:16	Nagy Gábor	160	+
30:40	9.25.	4:00	Zagyai Ferenc	130	+
33:16	6.09.	3:02	Kocsis Antal	160	-
33:46	6.29.	2:32	Nagy Gábor	140	-
38:10	12.25.	14:54	Nagy Gábor	120	+
39:59	10.24.	4:35	Nagy Gábor	150	+
40:23	7.28.	3:12	Keszthelyi Sándor	130	+
41:00	1.03.	5:10	Novák András	-	-
41:08	1.03.	6:02	Keszthelyi Sándor	120	-